KATEDRA ZA PROIZVODNO MAŠINSTVO **FEBRUAR 2005. god.**
UPRAVLJANJE KVALITETOM PROIZVODA (0109)
UPRAVLJANJE KVALITETOM PROIZVODA I (0117) **I grupa**

PISMENI ISPIT

1. Nakon bušenja 81 rupe istom burgijom, izmerene su vrednosti prečnika, date tabelom 1. Potrebno je skicirati histogram empirijske raspodele uzorka i proveriti hipotezu o normalnosti osnovnog skupa pomoću **λ**-testa. Radi lakšeg proračuna statističkih parametara grupisati empirijske rezultate u sedam intervala iste širine, gde su granice prvog od njih [40.245-40.275]. Ekstremne vrednosti prečnika rupa, manje od najmanjeg ili veće od najvećeg intervala uključiti u odgovarajuće krajnje intervale.

Tabela 1.

40.25	40.32	40.28	40.43	40.35	40.37	40.27	40.34	40.34
40.33	40.36	40.46	40.35	40.45	40.33	40.40	40.43	40.39
40.39	40.32	40.35	40.35	40.33	40.34	40.34	40.36	40.32
40.33	40.33	40.34	40.41	40.31	40.29	40.40	40.35	40.36
40.30	40.34	40.38	40.38	40.31	40.35	40.30	40.33	40.30
40.32	40.35	40.33	40.36	40.34	40.31	40.41	40.37	40.32
40.37	40.36	40.29	40.34	40.28	40.36	40.35	40.38	40.30
40.40	40.31	40.39	40.42	40.44	40.42	40.31	40.34	40.34
40.37	40.32	40.30	40.30	40.37	40.34	40.37	40.41	40.36

2. Na slučajnom uzorku od 200 elemenata izmereni su prečnici plastičnih kuglica izrađenih injekcionim ubrizgavanjem i dobijene su sledeće vrednosti parametara lokacije i disperzije: 8.24 mm i 0.1764 mm^2. Prodavac tvrdi da na nivou tehničke tačnosti ±3σ, srednja vrednost prečnika kuglica u ukupnoj izrađenoj seriji ne odstupa više od 80 μm od nominalne vrednosti prečnika kuglice, koja iznosi d = 8.25 mm. Proveriti tačnost te tvrdnje.

3. Na jednom strugu izrađuje se karakteristika kvaliteta d = 30 mm. Nakon obrade prethodne serije delova izvučeno je 25 uzoraka sa po 9 elemenata. Konstruisane su kontrolne karte za protekli proces (slika 1) i utvrđeno je da je protekli proces bio stabilan i granično tačan. Koji parametar disperzije analizira prikazana kontrolna karta? Kolike su tolerancijske granice za datu karakteristiku kvaliteta?

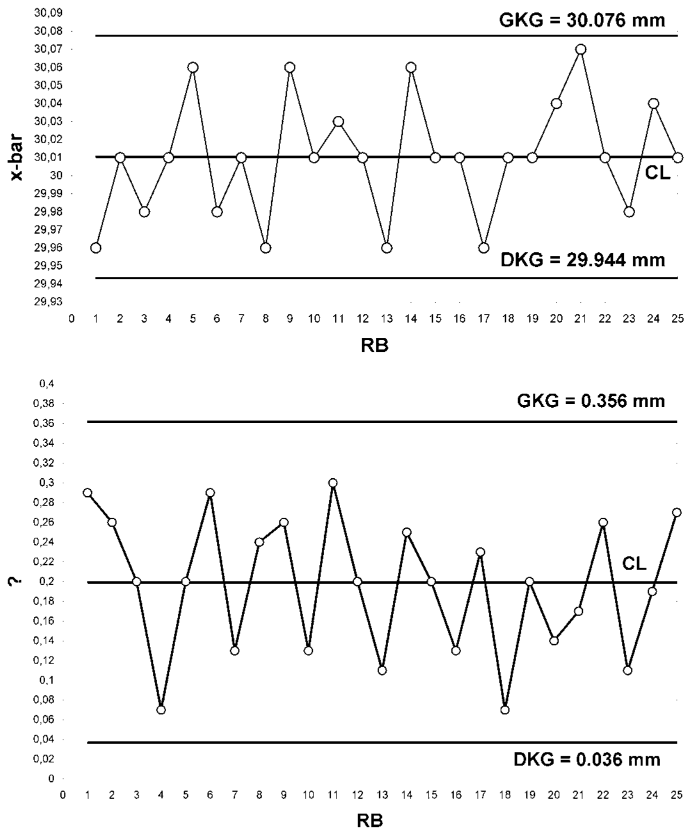

Slika 1: KKP.

R E Š E N J A

1. ZADATAK (*Lambda-test*)

a) Histogram empirijske raspodele uzorka

Nakon prebrojavanja koliko vrednosti karakteristike kvaliteta ima u svakom intervalu, dobijamo rezultate prikazane tabelom 2 (vrednost 40.46 pridodajemo intervalu [40. 425-40. 455]).

Tabela 2.

interval	40.245-40.275	40.275-40.305	40.305-40.335	40.335-40.365	40.365-40.395	40.395-40.425	40.425-40.455
x_i [mm]	40.26	40.29	40.32	40.35	40.38	40.41	40.44
f_i	2	10	18	26	12	8	5

Histogram empirijske raspodele uzorka prikazan je na slici 1. Na osnovu oblika krive raspodele empirijskih frekvencija može se pretpostaviti da se uzorak pokorava normalnom zakonu raspodele.

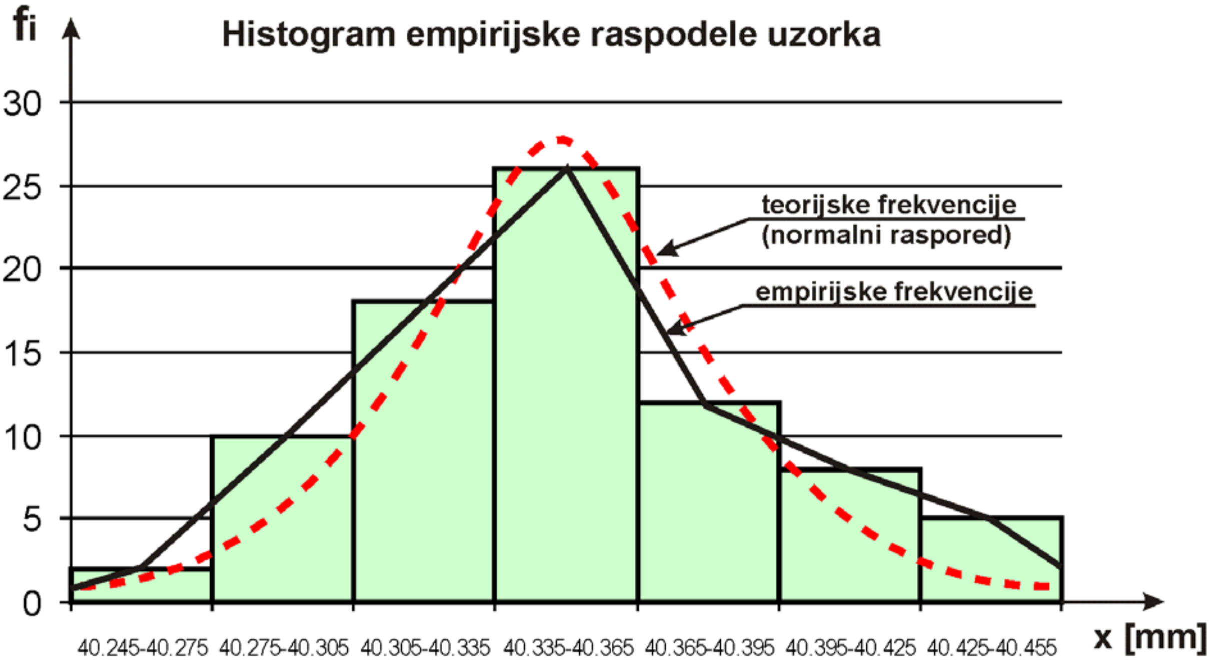

Slika 1. *Histogram empirijske raspodele uzorka.*

b) Provera hipoteze o normalnosti osnovnog skupa na osnovu datog uzorka pomoću λ-testa

Da bismo odredili vrednosti parametara lokacije i disperzije uzorka, koristimo tabelu 3.

Tabela 3. *Pomoćna tabela za izračunavanje računskih vrednosti arit. sredine i stand. devijacije.*

redni broj	x_i [mm]	f_i	$x_i - a$	$(x_i - a)^2$	$(x_i - a)\cdot f_i$	$(x_i - a)^2\cdot f_i$
1.	40.26	2	-0.09	0.0081	-0.18	0.0162
2.	40.29	10	-0.06	0.0036	-0.6	0.036
3.	40.32	18	-0.03	0.0009	-0.54	0.0162
4.	40.35	26	0	0	0	0
5.	40.38	12	0.03	0.0009	0.36	0.0108
6.	40.41	8	0.06	0.0036	0.48	0.0288
7.	40.44	5	0.09	0.0081	0.45	0.0405
	Σ	81		**Σ**	-0.03	0.1485

gde je: a = 40.35 mm ≡ vrednost karakteristike kvaliteta sa najvećom frekvencijom.

Računsku vrednost aritmetičke sredine uzorka dobijamo prema sledećem obrascu:

$$\overline{x} = a + \frac{1}{n}\left[\Sigma\left(x_i - a\right)\cdot f_i\right] = 40.35 + \frac{1}{81}\cdot\left(-0.03\right) = 40.3496\,\text{mm},$$

a standardnu grešku prema:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{n}\cdot\left[\Sigma(x_i - a)^2 f_i\right] - \left(\overline{x} - a\right)^2} = \sqrt{\frac{1}{81}\cdot 0.1485 - \left(40.3496 - 40.35\right)^2} = 0.0428\,\text{mm}.$$

Provera hipoteze o normalnosti osnovnog skupa pomoću λ-testa, vrši se prema tabeli 1.5:

Tabela 1.5. *Pomoćna tabela za primenu λ-testa.*

r.br.	x_i [mm]	$\lvert x_i - \overline{x}\rvert$	$t = \frac{\lvert x_i - \overline{x}\rvert}{\sigma}$	$\varphi(t)$	$f_t = \frac{d\cdot n}{\sigma}\cdot\varphi(t)$	f_e	N_e	N_t	$\lvert N_e - N_t\rvert$
1.	40.26	0.0896	2.09346	0.04459	2.53169	2	2	2.53169	0.53169
2.	40.29	0.0596	1.39252	0.15130	8.59009	10	12	11.12178	0.87822
3.	40.32	0.0296	0.69159	0.31409	17.83250	18	30	28.95428	1.04572
4.	40.35	0.0004	0.00935	0.39892	22.64924	26	56	51.60351	4.39649
5.	40.38	0.0304	0.71028	0.31000	17.60039	12	68	69.20390	1.20390
6.	40.41	0.0604	1.41121	0.14739	8.36793	8	76	77.57182	1.57182
7.	40.44	0.0904	2.11215	0.04287	2.43411	5	81	80.00594	0.99406
				Σ	**80.00594**	**81**			

Teorijske frekvencije su izračunate pomoću izraza: $f_t = \frac{d\cdot n}{\sigma}\cdot\varphi(t)$, gde su:

- d = 0.03 ≡ širina grupnog intervala, i
- n = 81 ≡ ukupan broj uzoraka.

One mogu biti uzete i prema UKP, metode 2, tab.I, str.237, ali se računski metod više preporučuje, jer je lakši (izbegava se korišćenje interpolacije) i tačniji.

Ostale veličine korišćene u ovoj tabeli su:

- N_e ≡ kumulativna empirijska frekvencija,
- N_t ≡ kumulativna teorijska frekvencija.

Pošto maksimalna razlika kumulativnih empirijskih i teorijskih frekvencija iznosi:

$$\max\left\{\lvert N_e - N_t\rvert\right\} = 4.39649,$$

to se iz sledeće jednačine dobija vrednost veličine λ:

$$\lambda = \frac{\max\left\{\lvert N_e - N_t\rvert\right\}}{n}\cdot\sqrt{n} = \frac{4.39649}{81}\cdot\sqrt{81} = 0.48850$$

Prema UKP, metode 2, tab.VII, str.242, interpolacijom dobijamo:

P(λ) = P(0.48850) = 0.9693.

Pošto je P(λ) =0.9693 očigledno veće od 0.6 (videti UKP, metode 2, str.87), to se hipoteza o normalnosti osnovnog skupa može smatrati istinitom, odnosno normalni empirijski skup pripada modelu normalne raspodele. Strogo uzevši, dobijeni rezultati ne pokazuju da se hipoteza prihvata, već da se ne može odbaciti.

<u>2. ZADATAK</u> (*Metod statističkih ocena – ocena tačnosti aritmetičke sredine osnovnog skupa*)

U tekstu zadatka dati su sledeći podaci:

- aritmetička sredina uzorka: $\bar{x} = 8.24$ mm,
- veličina uzorka: n = 200 elemenata,
- disperzija uzorka: $\sigma^2 = 0.1764$ mm^2, na osnovu koje dobijamo:
- standardnu devijaciju uzorka: $\sigma = \sqrt{0.1764} = 0.42$ mm.

Na osnovu ovih veličina dobijamo i ocene statističkih parametara osnovnog skupa:

- ocena aritmetičke sredine osnovnog skupa: $\bar{X} = \bar{x} = 8.24$ mm,
- ocena standardne devijacije osnovnog skupa: $s = \sigma = 0.42$ mm (ovo važi jer je n > 30).

Treba pokazati da je: $P(8.25 - 0.10 < \bar{X} < 8.25 + 0.10) \geq 99.73\%$. Da bismo to uradili, moramo naći najširi simetrični interval oko $\bar{X} = \bar{x} = 8.24$, koji se sadrži u intervalu 8.25±0.10. To radimo na sledeći način:

$$8.25 - 0.10 = 8.24 - \varepsilon_1 \Rightarrow \varepsilon_1 = 0.09 \text{ mm},$$

$$8.25 + 0.10 = 8.24 + \varepsilon_2 \Rightarrow \varepsilon_2 = 0.11 \text{ mm}.$$

Pošto je $\varepsilon_2 > \varepsilon_1$, zaključujemo da je najširi simetrični interval u kome se sadrži 8.25±0.10 onaj, čije je odstupanje oko $\bar{X} = \bar{x} = 8.24$: $\varepsilon = \varepsilon_1 = 0.09$ mm.

Ukoliko dokažemo da se $\bar{X}$ kreće u intervalu: (8.24–0.09, 8.24+0.09) = (8.15, 8.33), sa verovatnoćom većom od 99.73% (nivo tehničke tačnosti), utoliko će se pre naći i u intervalu: (8.25–0.10, 8.25+0.10) = (8.15, 8.35), koji je širi od prethodnog intervala.

Određujemo parametar t koji odgovara odstupanju ε = 0.09 mm:

$$\varepsilon = t \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} \Rightarrow t = \frac{\varepsilon \cdot \sqrt{n}}{s} = \frac{0.09 \cdot \sqrt{200}}{0.42} = 3.03,$$

za koji zaključujemo da je veći od parametra koji odgovara tehničkoj tačnosti: $t = 3.03 > t_{99.73\%} = 3$, pa sledi da se aritmetička sredina čitave serije sadrži u intervalu: 8.24±0.09, a time i u širem intervalu: 8.25±0.10, sa verovatnoćom većom koja odgovara uslovima tehničke tačnosti. Dakle, prodavac je govorio istinu.

<u>3. ZADATAK</u> (*Dvojne kontrolne karte x_{bar}-R*)

Pošto je n<10 zaključujemo da je na slici prikazana dvostruka $\bar{x} - R$ kontrolna karta za protekli proces. Kada se radi o granično tačnom proteklom procesu, tada važi:

$$x_g = \bar{x}_r + 3\sigma_r = 30.01 + 3 \cdot 0.066 = 30.208 \text{ mm},$$

$$x_d = \bar{x}_r - 3\sigma_r = 30.01 - 3 \cdot 0.066 = 29.812 \text{ mm},$$

gde su reprezentativne vrednosti aritmetičke sredine i standardne devijacije dobijene prema obrascima:

$$\bar{x}_r = \bar{\bar{x}} = CL_{\bar{x}} = \frac{GKG_{\bar{x}} - DKG_{\bar{x}}}{2} = \frac{30.076 + 29.944}{2} = 30.01 \text{ mm},$$

$$\sigma_r = \frac{1}{d_2}\bar{R} = \frac{1}{2.97} \cdot CL_R = \frac{1}{2.97} \cdot 0.196 = 0.066 \text{ mm}.$$

a potreban faktor za protekli proces za n=9 (d_2 = 2.970), dobijen je prema UKP M1, str. 378, tab. 5. To znači da ispitivana karakteristika kvaliteta mora da ima sledeće tolerancijske granice da bi zadovoljila uslov granične tačnosti:

$$d = 30^{+0.208}_{-0.188} \text{ mm}.$$